

<b>INHOUD</b>	<b>pag.</b>
<b>Inleiding</b>	<b>2</b>
<i>De magiër van de Nieuwendijk</i>	2
<i>Christiaan Jacobus van Ledden Hulsebosch 1877-1952</i>	2
<b>Ontwikkelingen in de wetenschap en bij de politie</b>	<b>2</b>
<b>Ontwikkelingen in het buitenland</b>	<b>2</b>
<i>Criminalistiek</i>	2
<i>Fotografie</i>	3
<i>Signalement</i>	3
<i>Dactyloscopie</i>	3
<i>Internationale samenwerking</i>	3
<b>Ontwikkelingen in Nederland</b>	<b>4</b>
<i>Oprichting van rekerchediensten</i>	4
<i>Criminalistiek en politiedeskundigen</i>	4
<i>Fotografie</i>	4
<i>Signalement</i>	5
<i>Dactyloscopie</i>	5
<i>Interpol</i>	5
<i>Onderwijs</i>	5
<i>Algemene opleidingen</i>	6
<i>Recherche</i>	6
<i>Kritiek</i>	7
<b>Biografieën</b>	<b>8</b>
<i>Christiaan Batelt</i>	8
<i>Alphonse Bertillon</i>	8
<i>Hans Gross</i>	9
<i>Robert Heindl</i>	9
<i>Marinus Lodewijk Quirin van Ledden Hulsebosch</i>	9
<i>Alphons Poller</i>	9
<i>Prof. Dr. G. Popp</i>	10
<i>R.A. Reiss</i>	10
<b>Verschillende zaken, verschillende oplossingsmethoden</b>	<b>10</b>
<i>Het lijk in de koffer</i>	10
<i>De moord in de Celebesstraat</i>	10
<i>De moord op Tonia Schovers</i>	11
<i>De identificatie van Sigmond Mattheas</i>	11
<i>De moord in Sint Oedenrode</i>	12
<i>De zaak van de vervalste postwissels</i>	12
<b>Van criminologische verzameling tot Nederlands Politieuseum</b>	<b>12</b>
<i>Criminologische verzameling</i>	12
<i>Politiemuseum Amsterdam 1925-1968</i>	13
<i>Rijkspolitiemuseum 1981-1992</i>	13
<i>Nederlands Politieuseum 1992-nu</i>	13
<b>Literatuurlijst</b>	<b>13</b>



## DE ONTWIKKELING VAN DE RECHERCHETAAK

### Inleiding

#### *De magiër van de Nieuwendijk*

De populariteit van televisieprogramma's als *Crime Scene Investigation* en *Forensic Detectives* maakt duidelijk dat misdaad mensen fascineert. De ontrafeling van een misdrijf met behulp van de nieuwste wetenschappelijke onderzoekstechnieken en vernuftige instrumenten is avondvullend vermaak geworden.

Deze tentoonstelling gaat over de zogenoemde politiedeskundigen, de pioniers van de *police scientifique*, de wetenschappelijke speurkunst, in het begin van de twintigste eeuw.

In Nederland was apotheker en "allesweter" [Christiaan Jacobus van Ledden Hulsebosch](#) de bekendste politiedeskundige. In 1910 vestigde hij in zijn apotheek aan de Nieuwendijk 17 in Amsterdam, een laboratorium voor onderzoeken voor politie en justitie.

Zijn zelfzekere verschijning op de plaats van een misdrijf, de handelingen die hij daar met kwast en loep verrichtte en het relaas van zijn bevindingen grensden voor de plaatselijke veldwachter of dienaar van politie vaak aan niet te begrijpen magie.

De politiedeskundigen uit de vroege twintigste eeuw zijn de grondleggers van het huidige sporenonderzoek van de technische recherche en de forensische wetenschappen in het algemeen.

#### [Christiaan Jacobus van Ledden Hulsebosch 1877-1952](#)

Van Ledden Hulsebosch studeerde farmacie in Amsterdam en criminologische scheikunde en natuurkunde in Lausanne, Berlijn, Dresden en Wenen. Na zijn studie dreef hij tot 1910 de apotheek van zijn vader aan de Nieuwendijk in Amsterdam.

De belangstelling van Van Ledden Hulsebosch ging uit naar de criminalistiek: het natuurwetenschappelijk onderzoek ten dienste van de opheldering van de toedracht van strafbare feiten. Daarmee trad hij in de voetsporen van zijn vader. In 1910 werd de apotheek een laboratorium voor wetenschappelijk onderzoek voor de industrie, particulieren en justitie. Vier jaar later stichtte hij de eerste school voor wetenschappelijk politieonderzoek.

Zijn werk vond erkenning en in 1916 werd Van Ledden Hulsebosch benoemd als adviseur voor technisch-wetenschappelijke recherche bij de Amsterdamse politie. In deze hoedanigheid trad hij op als getuige-deskundige bij rechtszaken. Het Korps Rijksveldwacht richtte in 1919 zijn eigen opleidingsschool op. Ook hier ging Van Ledden Hulsebosch les geven als politie-expert voor dactyloscopie en "eerste optreden op de plaats van een misdrijf".

Hij verwierf grote bekendheid in binnen- en buitenland omdat hij als [eerste ultraviolette stralen](#) toepaste bij politieonderzoek. Bij het grote publiek werd hij bekend doordat hij geruchtmakende zaken tot een oplossing wist te brengen.

Van Ledden Hulsebosch begon met het aanleggen van een criminologische verzameling. Deze verzameling vormde de grondslag voor het Politiemuseum Amsterdam en indirect ook voor het huidige Nederlands Politie Museum.

### Ontwikkelingen in de wetenschap en bij de politie

#### Ontwikkelingen in het buitenland

##### *Criminalistiek*

De Oostenrijkse jurist [Hans Gross](#) wordt beschouwd als de grondlegger van de criminalistiek, UITLEG VAN DALE: toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek ten dienste van de opheldering van de toedracht van strafbare feiten. Hij formuleerde de zeven gouden W's van het opsporingsonderzoek: wie, wat, waar, waarmee, waarom, op welke wijze (Duits *wie*=hoe) en wanneer. Om een plaatsgevonden misdrijf te reconstrueren en de dader op te sporen, moest de politie een antwoord op deze vragen vinden.

De basis daarvoor was het eerste optreden op de plaats van een misdrijf: enerzijds de gehele situatie nauwkeurig observeren én met alle wezenlijke details vastleggen in een situatietekening, of zelfs foto's, anderzijds het zoeken naar bewijsstukken en door de dader(s) achtergelaten sporen. Nadat de bewijsstukken en sporen verzameld en veiliggesteld zijn, kunnen zij in een laboratorium nauwgezet onderzocht worden.

Deze denkwijze was een grote openbaring omdat in de politiepraktijk sporen op een plaats delict vaak over het hoofd gezien werden of zelfs door het arriveren van de politie ter plaatse vertrappt werden.

### *Fotografie*

Al in de begintijd van de fotografie, experimenteerde de politie in België 1843 en Zwitserland 1850 met dit nieuwe medium. Veroordeelde misdadigers werden ter identificatie gefotografeerd. De Parijse politie richtte in 1874, in navolging van Lyon, een fotografisch atelier in.

Naast de identificatiefotografie, werd ook de situatiefotografie belangrijk in het recherchewerk: het fotograferen van de plaats van een misdrijf en het in detail fotograferen van stukken van overtuiging (bewijsstukken) en stille getuigen (sporen).

[Bertillon](#) (1882) en [Heindl](#) (1916) experimenteerden met de fotogrammetrie of metrische fotografie: het fotograferen van de situatie ter plaatse met een speciale camera (Bertillon) of hulpmiddelen (Heindl) om daarmee de afstanden tussen voorwerpen op de foto te kunnen berekenen.

Heindl bedacht een tegel met daarop een [liniaal en een gradenboog](#). Aan de hand van de medegefotografeerde tegel kon men op de foto de onderlinge afstanden tussen voorwerpen uitrekenen.

De toename van het belang van de fotografie weerspiegelt zich in de criminalistische leerboeken: rond 1900 gaan de teksten vergezeld door een enkele tekening, rond 1925 illustreren vaak gruwelijke foto's alle aspecten van het opsporingsonderzoek.

### *Signalement*

Alphonse Bertillon, klerk bij de politie van Parijs, vond het [anthropometrisch](#) signalement uit, een systeem van beschrijving van lichaamsmaten ter identificatie van personen. Dit systeem werd Bertillonage genoemd en in 1888 in Frankrijk ingesteld.

De signalementkaarten bevatten naast het gemeten signalement en het beschrijvend signalement (*portrait parlé*) ook twee portretfoto's van de persoon in kwestie: een van voren genomen (*en face*) en een van opzij (*en profil*). Ironisch genoeg verdrong juist de fotografie, samen met de dactyloscopie, zijn systeem van lichaamsmaten voor de persoonsbeschrijving.

### *Dactyloscopie*

De dactyloscopie, het ["kijken naar vingers"](#) dankt zijn ontstaan aan professor J.E. Purkynje in Breslau 1823 en W.E. Herschel in Brits-Indië 1860, die onomstotelijk aantoonde dat het patroon van papillairlijnen op vingers voor iedere afzonderlijke vinger en daardoor ook voor ieder individu uniek zijn en dus ter identificatie kunnen dienen. Een Britse arts in Japan, Henry Faulds, 1880, bedacht dat vingerafdrukken op de plaats van een misdrijf tot de dader konden leiden. De dactyloscopie werd bruikbaar voor identificatie van personen en de opsporing van daders door de ontwikkeling van classificatiemethoden, het onderverdelen in patronen van papillairlijnen, door de Britse antropoloog F. Galton 1892 en E.R. Henry van de Londense politie in 1901.

Dr. Robert Heindl in Dresden ontwikkelde zich tot internationaal befaamd vingerafdrukkenexpert; hij wist niet alleen te bereiken dat het classificatiesysteem Galton-Henry de norm voor het Duitse rijk werd, maar bedacht ook het [rollen van de vingers](#) bij het opnemen van vingerafdrukken.

Dr. E. Locard in Lyon 1909 verrichtte baanbrekend onderzoek naar de huidporiën op vingers en hun zweet- en vetafscheiding en de manieren om die afscheiding zichtbaar te maken; Dr. E. Stockis in Luik, België 1910 toonde het belang aan van het vastleggen van handpalmafdrukken ter identificatie. Rechercheurs [R. Schneider 1911](#) in Wenen en J. Rübner bedachten foliën, waardoor het mogelijk werd gepoederde vingerafdrukken af te nemen en te bewaren.

### *Internationale samenwerking*

Heindl, hoofd van de recherche in Dresden, bezocht, naar eigen zeggen, als enige Duitse deelnemer in 1914 het eerste internationale politiecongres in Monaco. Maar na de Eerste Wereldoorlog legden deze congressen de basis voor kennisuitwisseling en internationale afspraken. Tijdens een politiecongres te Wenen in 1923 werd de Internationale Criminele Politie Commissie (*Internationale Kriminalpolizeiliche Kommission*) opgericht, beter bekend onder haar telegramadres **Interpol** te Wenen. Interpol startte een documentatiedienst die signalementen en werkwijzen van internationale misdadigers verzamelt en opslaat om de internationale samenwerking tussen recherchediensden te verbeteren en bestaat nu nog.

In 1929 werd in Lausanne de [Academie Internationale de Criminalistique](#) opgericht. De academie stelde zich tot doel de criminalistische wetenschappen te bevorderen en nieuwe denkbeelden en praktijkervaringen uit te wisselen. De leden waren allen wetenschappers op het gebied van scheikunde, geneeskunde en techniek. Bovendien waren zij specialisten op bepaalde vakgebied van de criminalistiek zoals schotwonden, vergiftigingen, dactyloscopie en vervalsingen. Van Ledden Hulsebosch werd de eerste voorzitter van dit genootschap.

### **Ontwikkelingen in Nederland**

#### *Oprichting van recherchediensden*

Naast het handhaven van de openbare orde en de hulpverlening is het opsporen van strafbare feiten een primaire politietak.

Eind 19<sup>e</sup> eeuw werden bij de politiekorpsen van de grote steden rechercheafdelingen opgericht. Het landelijke Korps Rijksveldwacht begon in 1897 met de aanstelling van rijksveldwachter-rechercheurs. Het woord recherche is afkomstig uit de Franse taal. Het betekent letterlijk: onderzoek, naspeuring. Rechercheren betekent dan ook: naspeuring doen of een onderzoek instellen. De afdelingen recherche waren belast met de opsporingswerkzaamheden bij alle misdrijven die door meerderjarigen waren gepleegd.

Misdrijven werden vaak opgelost doordat de dader of op heterdaad betrapt werd of na zijn aanhouding een bekentenis aflegde. In de politiepraktijk werden sporen op een plaats delict vaak over het hoofd gezien of zelfs door het arriveren van de politie ter plaatse vertrappt.

#### *Criminalistiek en politiedeskundigen*

De criminalistiek of wetenschappelijke speurkunst, waarbij de plaats van het misdrijf nauwkeurig werd onderzocht en de gevonden bewijsstukken en sporen werden veiliggesteld voor verder onderzoek in een laboratorium, vond slechts langzaam ingang.

De pioniers op het gebied van de opsporing met wetenschappelijke hulpmiddelen waren de zogenoemde politiedeskundigen: apothekers M.L.Q. van Ledden Hulsebosch en C.J. van Ledden Hulsebosch in Amsterdam, [Dr. W.F. Hesselink](#), directeur van de Keuringsdienst van Waren in Arnhem, Dr. J.P.L. Hulst, arts te Leiden en [Dr. W. Froentjes](#), chemicus te Groningen.

Zij hielpen de stedelijke recherche en plaatselijke veldwachters met raad en daad en volgden nieuwe ontwikkelingen in het buitenland op de voet. Hun motto was "*Onderzoek eerst alle dingen en maak dan pas uwe gevolgtrekkingen!*".

#### *Fotografie*

[Christiaan Batelt](#) (1846-1919) kwam in 1872 bij de politie en klom op tot hoofd van de recherche in Amsterdam. In 1883 wist hij de oprichting van een fotografische dienst bij de Amsterdamse politie te bewerkstelligen.

Na 1900 gingen ook andere stedelijke politiekorpsen ateliers voor fotografie (en later dactyloscopie) inrichten.

### *Signalement*

In 1896 werd het opmaken van anthropometrische signalementkaarten volgens het systeem van Bertillon ingevoerd. Er moest een kaartenbestand aangelegd worden van personen die waren veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes maanden of langer en van personen die werden verdacht van bedelarij, landloperij en souteurschap. De kaarten moesten gemaakt worden in gevangenissen, huizen van bewaring, rijkswerkinrichtingen en de politiebureaus van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Van de veroordeelden en verdachten werden drie kaarten gemaakt: één voor de rechtbank in het arrondissement van het betreffende politiebureau of bajes, één voor de rechtbank van het arrondissement, waarin de geboorteplaats van de persoon lag, en één voor het hiervoor opgerichte Centraal Depot van signalementkaarten van het Departement van Justitie, dat bij de Haagse politie werd ondergebracht.

De Bertillonage bleek tijdrovend en vaak onnauwkeurig.

### *Dactyloscopie*

In 1906 werd bij Koninklijk Besluit het dactyloscopisch signalement ingevoerd. C.J. van Ledden Hulsebosch en de inspecteur van politie Te Wechel in Rotterdam ontwikkelden zich tot specialisten op het gebied van de dactyloscopie. In Rotterdam werd de dactyloscopie in 1904 ingevoerd en in 1908 kon daar de eerste verdachte "op vingers" worden aangehouden.

De inspecteur E.J. Pateer van de dactyloscopische en fotografische afdeling van de Amsterdamse politie, verbeterde in 1913 het classificatiesysteem Galton-Henry, dat vijf hoofdgroepen onderscheidde. [Het Amsterdamse systeem van Pateer](#) onderscheidde tien hoofdgroepen:

1. de boog
2. de tentboog
3. de lus naar rechts
4. de lus naar links
5. de dubbele lus
6. de middenzak naar rechts
7. de middenzak naar links
8. de kring
9. de samengestelde figuur
10. het door een litteken of anderszins onleesbaar geworden figuur.

Het Amsterdamse systeem werd de norm in Nederland.

Als de afdrucken van twee met elkaar te vergelijken vingers hetzelfde waren, kon de verdachte als dader worden aangewezen. De vingerafdrucken moesten wel op tenminste 12 punten (DPO: Dactyloscopisch Punt van Overeenkomst) overeenkomen. Pas dan aanvaardde justitie deze methode van identificatie als rechtsgeldig bewijsmiddel.

In 1926 waren in Amsterdam 20.973 [vingerafdrukkaarten](#) (slips) geregistreerd; bij 70 misdrijven werden vingerafdrucken gevonden, waarvan er 37 geïdentificeerd konden worden. In 1936 waren de cijfers 37.572, 119 en 103.

### *Interpol*

K.H. Broekhoff, commissaris van Rijkspolitie te Amsterdam en een vriend van Van Ledden Hulsebosch, en de kapitein der marechaussee M. C. van Houten, behoorden tot de initiatiefnemers van de oprichting van Interpol in 1923 te Wenen. In 1927 kwam Broekhoff aan het hoofd te staan van de Nederlandse Centrale in zake internationale misdadigers.

### *Onderwijs*

Tot aan het begin van de 20<sup>ste</sup> eeuw leerden politiemannen het vak in de praktijk, onder begeleiding van een oudere, ervaren collega.

Het beroep van politieambtenaar stond niet in hoog aanzien. De doorsnee politieman had vóór zijn aanstelling weinig onderwijs genoten en bij voorkeur militaire dienst gedaan, zodat hij vertrouwd was met bevelen opvolgen, gehoorzamen, tucht en discipline.

Het politiewerk kende lange werkuren en slechte betaling: de Amsterdamse burgerij noemde haar politiemannen passend “gemeente-ezels”.

### *Algemene opleidingen*

In het begin van de 20<sup>ste</sup> eeuw werd voor de aanstelling tot politieman vaak volstaan met de aanstellingseis het hebben of halen van een politiediploma of inspecteursdiploma van de vakorganisaties (vakbonden). Deze schriftelijke cursussen bestonden voor een groot deel uit kennis over plaatselijke verordeningen en weteskennis. Sinds circa 1850 was er een hausse in internationale en nationale wetgeving. De politie was belast met het toezicht op de naleving van velerlei wetten en dus besteedde de politieman veel tijd aan wetsteksten leren.

De grootste steden hadden een eigen opleiding voor agenten en inspecteurs. Voor inspecteurs gold de vooropleiding HBS, gymnasium of zelfs de rechtenstudie.

In Amsterdam kwam er in 1911 een politieschool voor de volledige opleiding voor het politiediploma.

De Rijksveldwacht startte in 1919 haar eigen Opleidingsbrigade/Opleidingsschool, die in 1922 werd wegbezuinigd en in 1928 weer opgericht werd. Lesonderdeel was ook het eerste optreden op de plaats van een misdrijf; Van Ledden Hulsebosch was daar docent als politie-expert voor dactyloscopie en eerste optreden op de plaats van een misdrijf.

De Algemene Nederlandse Politiebond begon in 1921 [de Modelpolitievakschool](#) in Hilversum, voor de opleiding tot agent en inspecteur. Eerste directeur werd J.J. A. de Koning, commissaris van politie in Hilversum, en daarna de [jurist Frima, tevens politiedeskundige](#) voor sloten en brandkasten.

### *Recherche*

Afzonderlijke opleidingen voor rechercheurs waren er in het begin van de eeuw niet. Hoewel de korpsen van de grote steden eind 19<sup>de</sup> eeuw over groeiende recherchediensten beschikten of die begonnen op te bouwen, gebeurde ook daar de scholing “al doende” in de praktijk. Misdrijven werden vaak alleen opgelost als de dader op heterdaad betrappt werd of als een verdachte uiteindelijk bekende. De bekentenis was immers een wettig bewijsmiddel.

De wetenschappelijke speurkunst met het sporenonderzoek vond slechts geleidelijk aan ingang in Nederland.

Politiedeskundigen vulden “het gat” in tweeërlei opzicht: enerzijds door als technisch rechercheur *avant la lettre* op te treden, anderzijds door het opleiden van rechercheurs, zoals Van Ledden Hulsebosch deed met zijn [lessen in wetenschappelijke speurkunst](#) sinds 1914.

Tijdens de eerste decennia van de 20<sup>ste</sup> eeuw ontwikkelden de dactyloscopische en fotografische ateliers of afdelingen van de grote stedelijke korpsen zich langzaam tot technische recherchedienst en herkenningdienst. Na de tweede Wereldoorlog werden dit bij de gemeentepolitiekorpsen de TOHD's: Technische Opsporings- en Herkenningdiensten.

In Amsterdam ging de fotografische en dactyloscopische dienst vanaf 1935 zelf cursussen in wetenschappelijke speurkunst geven, maar maakte verder wel [gebruik van het laboratorium van Van Ledden Hulsebosch](#) en diens expertise. De commissarissen van de justitiële dienst (recherche) behielden in voorkomende gevallen het recht, de hulp van “den, door den burgemeester aangestelden, wetenschappelijken adviseur bij de Amsterdamsche politie” in te roepen.

Gebrek aan centralisatie en eenheid was het grote manco van de politie vóór 1940. Hoewel de grote steden over recherchediensten beschikten (Centrale recherchedienst Amsterdam sinds 1878; Rotterdam 1895 en Den Haag 1913) en ook de Rijksveldwacht was overgegaan tot de aanstelling van rijksveldwachter-rechercheurs in 1897 (de latere rijksrecherche) was samenwerking tussen de korpsen geen vanzelfsprekendheid.

Er werden enkele landelijke centrales opgericht, maar bij gebrek aan een nationale researchedienst, zoals de Amerikaanse FBI, werden deze ondergebracht bij de politiekorpsen van Den Haag, Rotterdam en Amsterdam:

Rijksbureau ter bestrijding van de handel in vrouwen en kinderen en van de handel in ontuchtige uitgaven (1907); Centrale in zake falsificaten (1921); Centrale in zake internationale misdadigers (1927) onder leiding van commissaris van rijkspolitie K.H. Broekhoff tot 1939; in 1939 onderdeel geworden van de nieuw opgerichte Rijksvreemdelingendienst. H.J. Regenboog, commissaris van rijkspolitie, kwam in 1940 aan het hoofd van [de Rijksidentificatiedienst](#), hierin ging het centraal depot van dactyloscopische signalementskaarten (1896) op, dat door justitie bij de Haagse politie was ondergebracht.

Na 1945 gaan deze instellingen door als rijksvreemdelingendienst, rijksidentificatiedienst en bureau criminele voorlichting en uiteindelijk gaan zij allemaal op in de CRI.

### *Kritiek*

Van Ledden Hulsebosch was, zoals de andere politiedeskundigen in zijn tijd, een echte “allesweter” die tamelijk zelfstandig opereerde en zijn eigen “laboratoria voor gerechtelijk onderzoek” leidde. Hun unieke positie hield echter het risico in, dat zij op eigen houtje niet geheel wetenschappelijk onderbouwde beslissingen konden nemen.

Sommige van hun onderzoekstechnieken zijn door ervaringen en vooruitgang in de wetenschap heden ten dage als onbetrouwbaar te beschouwen.

Van deze risico's was men zich ook omstreeks 1930 bewust.

Met name bij de groeiende [researchdiensten in de grote steden](#) werd de roep om eigen politielaboratoria, waarin alle onderzoeken, die voor het politievak van belang waren, gedaan konden worden, steeds luider. Het samenbrengen van deskundigen onder één dak, zou niet alleen onderling overleg en gezamenlijk onderzoek vergemakkelijken, maar ook de kwaliteit van de onderzoeken ten goede komen.

De fotografische en dactyloscopische afdelingen van de grote politiekorpsen breidden zich uit tot technische recherche-afdelingen.

Kortom: de externe politiedeskundige met zijn eigen laboratorium versus de politiekorps-interne technische recherche met haar eigen laboratorium of een nationaal centraal politielaboratorium

Van Ledden Hulsebosch zelf laat er in zijn memoires (*Veertig jaren speurderswerk*) geen twijfel over bestaan hoe hij zelf dacht over die groeiende stedelijke researchediensten: hij gruwt van de hele stoet rechercheurs, fotografen, dactyloscopisten en andere specialisten die zich op de plaats van een misdrijf verzamelen, voorwerpen verplaatsen en sporen vernielen. Hij heeft meer respect voor de lokale veldwachter, die de plaats van een misdrijf afzet en vervolgens de politiedeskundige erbij haalt en die zijn gang laat gaan.

Vergelijk dit met de [pot met vingers](#) in ons museum die door de Amsterdamse recherche bewaard werd als illustratie van de achterlijke plattelandspolitie!

Dr. C.F.J. Gombault, Substituut-Officier van Justitie in Rotterdam bepleitte in 1932 een reorganisatie van de politie in Nederland met als actiepunten vertrouwde met de moderne politionele hulpwetenschappen (*police scientifique*) en de oprichting van een centraal politielaboratorium voor wetenschappelijke speurkunst, zoals die reeds in Brussel, Parijs, Lyon, en in Zwitserland bestonden.

Het door Gombault bedoelde instituut kwam er uiteindelijk pas in 1946: het Gerechtelijk Laboratorium aan [de Raamweg in Den Haag](#) (1946-1973).

Het Gerechtelijk Laboratorium, sinds 1973 gevestigd in Rijswijk, bestaat uit twee laboratoria die beide onderzoek verrichten ten behoeve van politie en justitie.

Het *Gerechtelijk Geneeskundig Laboratorium* verricht geneeskundig, voornamelijk pathologisch onderzoek. Sectie wordt verricht wanneer iemand onder verdachte omstandigheden is overleden.

Het *Gerechtelijk Natuurwetenschappelijk Laboratorium* verricht natuurwetenschappelijk en technisch (sporen)onderzoek voor voornamelijk strafrechtelijke zaken.

Het onderzoek richt zich bijvoorbeeld op:

- in het lichaam aangetroffen vergif of verdovende middelen,
- aangetroffen alcohol en geneesmiddelen in het bloed,
- schrift- en stemvergelijking,
- bloed, speeksel, sperma en haar,
- vervalsingen van documenten.

De huidige naam van deze instellingen is [Nederlands Forensisch Instituut](#).

## Biografieën

### [Christiaan Batelt \(1846-1919\)](#)

Zoon van apotheker Barend Batelt, die op 24 oktober 1867 overleed, een week nadat leerlingapotheker M.L.Q. van Ledden Hulsebosch in de apotheek was komen werken. Het was Christiaans droomwens om politieman te worden, maar zijn vader was daar fel op tegen. Christiaan werkte eerst in de suiker- en rijsthandel, maar stapte in 1872 over naar de politie. In 1875 wordt hij bevorderd tot Inspecteur 2<sup>e</sup> klasse en in 1878 tot Inspecteur 1<sup>e</sup> klasse.

In 1883 is hij hoofd van de recherche in Amsterdam en weet hij de oprichting van de fotografische dienst te bewerkstelligen.

### [Alphonse Bertillon \(1853-1914\)](#)

Alphonse, zoon van de statisticus en antropoloog Louis Adolphe Bertillon is een der grondleggers van de wetenschappelijke antropometrie: de wetenschap welke door meting van verschillende delen van het menselijk lichaam de individuele mens kenmerkend tracht te omschrijven. Dit werd van belang geacht bij politieel en gerechtelijk onderzoek van en naar misdadigers. Vóór Bertillon behielp men zich met vier kenmerken voor de omschrijving (het signalement) van misdadigers: geslacht, grootte, leeftijd en oogkleur. Bertillon, in 1879 aangesteld bij het bureau voor gerechtelijke identificatie van de Parijse politie, voegde er zeven nieuwe kenmerken aan toe. Onder andere de lengte van de armen, het hoofd en het rechteroor. Ook voerde hij een signalementskaartsysteem in waarbij het mogelijk was een persoon met bepaalde kenmerken uit wel honderdduizend kaarten, direct terug te vinden. Dit was in die tijd zeer belangrijk omdat gearresteerde veelplegers vaak een valse naam opgaven.

Het systeem, naar Bertillon [de Bertillonage](#) genoemd, maakte opgang in Frankrijk, de landen rond de Middellandse Zee en later ook in Engeland. In heel Europa werden gedurende een aantal jaren in gevangenis signaleringen van de opgesloten misdadigers gemaakt volgens het systeem van Bertillon.

In Nederland werd het systeem maar weinig door de politie zelf toegepast. Het omslachtige meetwerk woog niet op tegen de geringe praktische resultaten. Het systeem voldeed aardig voor de identificatie van onbekende lijken (slachtoffers), maar de identificatie van daders van een misdrijf was een ander verhaal. Het grootste nadeel was dat de politie eerst een vermoedelijke dader opgespoord en gepakt moest hebben. Daarna pas kon men de persoon opmeten en diens gegevens vergelijken met de reeds voorhanden zijnde signalementskaarten om zijn identiteit vast te stellen. Dit laatste lukte bovendien alleen als de dader een "oude bekende van de politie" en dus al eens geregistreerd was.

Als dader-identificatiemiddel heeft de Bertillonage in ons land geen grote rol gespeeld. Toen Bertillon in 1914 stierf, was zijn systeem door de opkomst van de fotografie en dactyloscopie achterhaald. Het beginsel van het Bertillonagesysteem, namelijk een persoonsregistratie, gebaseerd op objectieve individuele kenmerken is, in gewijzigde vorm, terug te vinden in de huidige persoonsbeschrijvingen die de politie hanteert.



Hans Gross (1847-1915) De Oostenrijkse rechtsgeleerde Hans Gross wordt gezien als de grondlegger van de criminalistiek. Ook was hij een van de eersten die de criminele psychologie toepaste. In 1922 richtte hij in Graz het Criminalistisch Instituut op.

In 1898 begon hij het tijdschrift "Archiv für Kriminologie, Kriminalanthropologie und Kriminalistik" waarvan hij tot zijn dood uitgever was.

Gross publiceerde veel werken met betrekking tot de criminologie.

Robert Heindl (1883-1958)

Heindl studeerde rechten aan de universiteiten van München en Lausanne. Tijdens zijn studiereizen bracht hij bezoeken aan strafkoloniën in Frankrijk, Engeland, Spanje en in Afrika. Hij bezocht Scotland Yard en Bertillon in Parijs.

Na zijn studie in 1912 werd hij hoofd van de 'Kriminalpolizei' in Dresden.

Heindl introduceerde een dactyloscopisch systeem voor het identificeren van misdadigers, een manier om de metrische fotografie te vereenvoudigen door middel van een mee te fotograferen tegel en gradenboog voor het reconstrueren van afstanden.

In 1919 schreef hij een wetsvoorstel voor de reorganisatie van de Duitse recherche, waarin hij een centrale "Nachrichtenstelle" voor heel Duitsland bepleitte, met als hoofddoel het verzamelen van dactyloscopische signalementen en modus operandi-registers van alle interlokale criminelen.

Marinus Lodewijk Quirin van Ledden Hulsebosch

In oktober 1867 werd Marinus aangesteld als leerling-apotheker in de apotheek van Barend Batelt in Amsterdam. Ongeveer anderhalf jaar woonde hij in bij de familie Batelt. Nadat Van Ledden Hulsebosch het examen van apotheker had afgelegd, nam hij op 1 januari 1876 een apotheek over op de Nieuwendijk 17. In 1883 begon hij in zijn apotheek ook een onderzoeksbureau.

Marinus van Ledden Hulsebosch deed veel onderzoekingen voor politie en justitie. Hij verwierf bekendheid door het onderzoek van de zogenaamde 'visitekaartjes', ontlastingen, die werd achtergelaten door inbrekers. Aangezien van Ledden Hulsebosch sr. een slecht functionerend reukorgaan had was dit onderzoek voor hem geen probleem. Zijn zoon kende dat probleem echter niet en ontwikkelde daarom een toestel waarmee hij de ontlasting kon onderzoeken zonder het te ruiken.

Van Ledden Hulsebosch werd in 1902 benoemd tot inspecteur van de volksgezondheid in Den Haag; zijn zoon Christiaan Jacobus nam toen de apotheek en het onderzoeksbureau over.

Alphons Poller (1879-1930)

De Oostenrijker Alphons Poller was, in navolging van zijn vader die kapelmeester was in het leger, voorbestemd om militair te worden. Hij bezocht dan ook de cadettenschool in Triëst.

Hij koos vervolgens echter voor een geheel andere loopbaan en ging medicijnen studeren. Na zijn studie werd hij technisch assistent aan het Röntgeninstituut van professor Holzknacht in Wenen.

Poller is de uitvinder van een manier van afgietsels maken die *polleren* werd genoemd. Lang voor zijn uitvinding werden er al gipsafdrukken gemaakt van objecten. Deze afdrukken gaven echter nooit een perfect beeld van het object. Het gips werd snel hard waardoor details verloren gingen en was breekbaar waardoor beschadigingen ontstonden.

Poller bedacht een nieuwe substantie die hij *negocoll* noemde en waarvan hij de samenstelling geheim hield. Met een kwast bracht hij de *negocoll* laag na laag aan op het object. De massa werd snel hard maar bleef elastisch waardoor het verwijderen van de massa van het object makkelijk verliep. Ook bleven zo beschadigingen uit.

In Poller's atelier in het Duitse Aken vormden oorlogsinvaliden, die de enorme slachtingen van de Eerste Wereldoorlog overleefd hadden, de hoofdmoot van het modelleerwerk. Afgietsels van hun gruwelijke verwondingen dienden als lesmateriaal voor artsen in opleiding.

Poller verwierf internationale roem en zijn methode trok ook de aandacht van de politie.

Het *polleren* maakte het immers mogelijk zeer gedetailleerde afdrukken te maken van handen, gezichten en allerlei sporen op de plaats van een misdrijf, zoals werktuigsporen en bijtsporen.

In 1929 spoelde aan de Zuiderzeedijk in Amsterdam het [lijk van een jongetje](#) aan. Door het verblijf in het water en vraat door dieren was zijn gezicht verminkt. Volgens de methode van Poller maakte Van Ledden Hulsebosch een afgietsel van het gezichtje én, in navolging van de in Duitse rechercheleerboeken aanbevolen *Leichentoilette*, een reconstructie van het ongeschonden hoofd. Aan hand daarvan kon de jongen geïdentificeerd worden.

#### *Prof. Dr. G. Popp*

Professor Popp uit Frankfurt am Main verwierf bekendheid door een methode te ontwikkelen om de volgorde van over elkaar getrokken potlood- en inktlijnen vast te stellen.

#### *R.A. Reiss*

Professor Reiss leidde in Lausanne een *laboratoire de police scientifique*. Een van zijn kriminalistische medewerkers was Robert Heindl (1905). Ook in 1905 publiceerde Reiss een "Manuel du portrait parlé", die ook in het Nederlands werd vertaald.

### **Verschillende zaken, verschillende oplossingsmethoden**

#### *Het lijk in de koffer*

In 1939 werd langs de Rijksweg tussen Apeldoorn en Amersfoort een koffer gevonden met de romp van een vrouw. Bij de romp lagen stukken kokosmat, een paar dekens, een handdoek en stukjes weefsel, waarschijnlijk afkomstig van ondergoed, met daarin het wasmerknnummer 273. Telegraaf en radio zorgden ervoor dat het hele land spoedig op de hoogte was van deze lugubere vondst.

Een Amsterdamse rechercheur die het nieuws hoorde herinnerde zich dat een maand eerder een hofmeester uit de Pijnackerstraat in Amsterdam aangifte had gedaan van vermissing van zijn vrouw. De hofmeester leek door de vermissing niet erg van streek. Voor de rechercheur was de vondst aanleiding om zich opnieuw in deze vermissingzaak te verdiepen. Hij doorzocht het huis van de vermiste vrouw en vond een schort met het wasnummer 273.

De dag na de vondst werd de hulp ingeroepen van Van Ledden Hulsebosch. Hij liet de koffer, zonder de romp, naar zijn laboratorium brengen. Vervolgens werd de woning aan de Pijnackerstraat onderzocht. Het onderzoek gebeurde bij het licht van zaklantaarns maar desondanks ontdekt Van Ledden Hulsebosch sporen die volgens hem bloedsporen waren. Samen met zijn assistent Viëtor spoot hij door middel van een verstuiver een bepaalde vloeistof op de plekken waar bloedsporen werden vermoed. In het donker trad een blauwkleurige fosforescentie op. Deze fosforescentie bewees dat de sporen inderdaad bloedsporen waren. Door de bloedsporen in het huis te volgen kon precies worden gereconstrueerd hoe de moord was gepleegd.

De hofmeester werd in Bandoeng gearresteerd en naar Nederland gebracht. Na de confrontatie met de hoeveelheid bewijsmateriaal bekende hij de moord op zijn vrouw.

#### *De moord in de Celebesstraat*

In het eerste jaar van zijn carrière werd Van Ledden Hulsebosch ontboden naar een huis aan de Celebesstraat in Amsterdam waar, op de begane grond een schoenmakersbedrijfje was gevestigd met daarachter de woning van de schoenmaker, zijn vrouw en zijn broer.

Het was de burenen opgevallen dat na het middaguur, geheel tegen de gewoonte in, het huis gesloten bleef zelfs na aanhoudend aanbellen. Zij waarschuwden de politie die het slot forceerde en achter de deur het ontzielde lichaam van de schoenmakersvrouw vond.

De vrouw was op afschuwelijke wijze om het leven gebracht en baadde in het bloed. De muren van de gang waren zodanig met bloed bespat dat er geen plekje zonder bloed te ontdekken viel.

Justitie riep de hulp van Van Ledden Hulsebosch in. Hij betrad de plaats van het misdrijf als een van de eersten zodat de 'stille getuigen', zoals hij de sporen noemde, nog intact waren.

De schoenmaker werd gezien als hoofdverdachte mede omdat hij deze dag op weg was naar Groningen. Bij het horen van de fysieke beschrijving van de schoenmaker, een rijzige figuur met donkerbruin krullend haar, riep Van Ledden Hulsebosch dat de man niet de moordenaar was.

"De moordenaar is klein van gestalte, heeft lichtblond sluike haar, is linkshandig, zijn voornaam begint met een L en hij woont in dit huis in de kamer achter-boven".

Natuurlijk moest Van Ledden Hulsebosch deze deductie a la Sherlock Holmes toelichten.

Bij het lijk had hij een lichtblonde sluike haar gevonden die duidelijk niet van het slachtoffer was ook had hij aan de verwondingen kunnen zien dat de dader met de linkerhand had toegeslagen, een conclusie die werd bevestigd door de vondst van een kleine maat overhemd waarvan de linkermouw met bloed doordrenkt was. In het overhemd stond het merkteken L.L. Soortgelijke hemden werden ook gevonden in de kast die in het kamertje achter-boven stond.

Deze beschrijving sloeg op de broer van de schoenmaker. De dader, wiens opsporing werd verzocht via aanplakbiljetten, meldde zich uiteindelijk zelf bij de politie en kreeg levenslang.

#### *De moord op [Tonia Schovers](#)*

Laat in het najaar van 1906 vond een jachtopziener van een groot buitengoed in de Achterhoek een in verre staat van ontbinding verkerend lichaam. Het geraamte lag al uiteen en het hoofd was eraf gerold. In een dichtgeknoopte doek die hij bij het lijk vond bevonden zich enkele kledingsstukken en een brief waaruit de identiteit van het slachtoffer kon worden vastgesteld. Het ging om Tonia Schovers, een arbeidster die in de hooitijd van boerderij naar boerderij trok en door niemand als vermist was opgegeven.

Het onderzoek van de politie wees uit dat Tonia met Pinksteren nog gezien was in het gezelschap van ene Johannes R., stoelenmatter van beroep. Deze Johannes stond bekend als rokkenjager en hij had een slechte reputatie bij de vrouwen door zijn gewelddadig gedrag. Deze Johannes was echter naar Duitsland vertrokken. Door politieonderzoek kwam vast te staan dat hij een dag voor de ontdekking van Tonia's lichaam op de plaats van het misdrijf was geweest. Maar inmiddels was hij weer spoorloos. De kledingresten werden naar de rechtbank in Almelo gebracht en de stoffelijke resten van Tonia werden in een kistje begraven in Diepenheim.

Twee jaar later waagde de verdachte zich echter weer op Nederlandse bodem. Maar de politie herinnerde zich de zaak nog goed en nam Johannes R. in arrest. De verdachte ontkende alle betrokkenheid bij de dood van Tonia.

De zaak kwam in handen van Van Ledden Hulsebosch, die het deze keer moest stellen zonder verse sporen. In zijn laboratorium onderzocht hij de kledingsresten en het stoffelijk overschot. Hij kwam tot de conclusie dat Tonia door messteken om het leven was gebracht. Maar omdat de verdachte alles ontkende leek het onmogelijk om ook maar iets te bewijzen.

Van Ledden Hulsebosch bedacht nu een andere manier om Johannes R. tot een bekentenis te brengen. Van Ledden Hulsebosch had namelijk een voorstelling bijgewoond van de grote Rubini .

Deze beroemde telepaat leek van alles te weten over de toeschouwers in de zaal, wat alom bewondering wekte. Van Ledden Hulsebosch had de werkwijze van Rubini bestudeerd en wilde proberen om volgens deze methode Johannes R. als de moordenaar te ontmaskeren.

De verdachte werd door Van Ledden Hulsebosch en bewaakt door de politie teruggevoerd naar de plaats van het misdrijf. Tijdens de wandeling hield hij de pols van de verdachte vast om de polsslag te kunnen meten. Ook lette hij op de ademhaling van Johannes. Van Ledden Hulsebosch wist zelf niet waar de plek precies was maar wist door de polsslag van de verdachte deze precies aan te wijzen.

Door alle onderzoeksgegevens te samen werd Johannes R. uiteindelijk veroordeeld voor zware mishandeling de dood tot gevolg hebbend en kreeg hiervoor vijftien jaar gevangenisstraf.

Na de moordzaak in 1906 werd het skelet door niemand opgeëist en belandde het vervolgens in het laboratorium van Van Ledden Hulsebosch voor aanschouwelijke anatomische instructie aan politiemensen.

#### *De identificatie van Sigmund Matheas*

In 1929 spoelde aan de Zuiderzeedijk in Amsterdam het lijk van een jongetje aan.

Door het verblijf in het water en vraat door dieren was zijn gezicht verminkt.

Volgens de methode van Poller maakte Van Ledden Hulsebosch een afgietsel van het gezichtje, waarna hij het gezichtje kon reconstrueren. Aan hand daarvan kon de jongen geïdentificeerd worden. Getuigenverklaringen brachten de politie op het spoor van de moordenaar.

### [De moord in Sint Oedenrode](#)

In 1919 werd in St. Oedenrode het lijk gevonden van de directeur van de zuivelfabriek. Hij lag met doorgesneden keel naast de opengebroken brandkast waaruit een groot geldbedrag was verdwenen. Er waren aanwijzingen dat er een hevige worsteling had plaatsgevonden. Naast het lijk vond men een bebloede doek en een deel van een scheermes.

Getuigen hadden twee 'als heren verklede mannen' gezien die op de stoomtram naar Den Bosch waren gestapt. Een van de twee was gewond aan gezicht en handen. De twee verdachten werden in Amsterdam gearresteerd. Zij ontkenden alle betrokkenheid bij de moord. De hulp van Van Ledden Hulsebosch werd ingeroepen. Hij constateerde dat de wond aan het gezicht van de verdachte J.B. vers was en niet dagen oud zoals de man beweerde.

Ook werd de hulp ingeroepen van de speurhond Albert, met zijn geleider Water. De hoeden van de verdachten werden samen met andere hoeden op een plek gelegd. Vervolgens gaf men Albert de lucht van het gebroken scheermes dat naast het lijk was gevonden. Albert pikte zonder aarzeling de hoed van J.B. uit de stapel.

Deze zaak had nog een vreemd staartje:

Na de roofmoord op de fabrieksdirecteur in St. Oedenrode ontdekte de politiedeskundige uit Amsterdam talrijke vingerafdrukken op de Plaats Delict. Hij vergat echter de "vingers" -politieterm voor vingerafdrukken- van het slachtoffer te maken. Weer thuis stuurde hij een bericht naar de veldwachter in St. Oedenrode: "Zend mij alsnog vingers van het slachtoffer". De veldwachter, die nog nooit van vingerafdrukken had gehoord, voerde het verzoek letterlijk uit. Van Ledden Hulsebosch bewaarde de pot met vingers als voorbeeld van de onwetendheid van de plattelandspolitie.

### [De zaak van de vervalste postwissels](#)

Van Ledden Hulsebosch verwierf ook grote bekendheid op het gebied van documentenonderzoek. Hij ontwikkelde onder andere een procedé waarmee hij inkt van papier kon verwijderen. Zelfs verbrand papier wist hij in sommige gevallen zo te restaureren dat het weer leesbaar werd.

Vaak trad Van Ledden Hulsebosch op als getuige-deskundige bij rechtzaken.

Dit was ook het geval in de zaak van de vervalste postwissels. In een jaar tijd werden er in Nederland 186 valse postwissels geïnd tezamen voor een bedrag van 5200 gulden. Het spoor van de vervalzers leidde naar A. de V. die in Parijs woonde. In zijn woning daar vond de politie, in gezelschap van Van Ledden Hulsebosch, een ware fabriek voor het maken van vervalste postwissels waaronder stempels en vervalste paspoorten.

De V. vond men in een ziekenhuis in Parijs waar hij deed alsof hij aan armen en benen verlamd was. Nadat er een arrestatiebevel uitging voor A. de V. bleek de vogel gevlogen. In Nederland waren echter zijn handlangers wel gearresteerd. Zij ontkenden natuurlijk in alle toonaarden maar Van Ledden Hulsebosch wist door grafologisch onderzoek van de handtekeningen op de postwissels het bewijs tegen hen te leveren.

## **Van criminologische verzameling tot Nederlands Politie Museum**

Bij politiekorpsen in het buitenland waren, als instructieverzameling ter ondersteuning van de opleiding van politiemensen, de politiemusea ontstaan: het *Crime Museum* van Scotland Yard, omstreeks 1847, in Parijs het *musée de la préfecture de police* in 1909, Dresden, Hamburg en Berlijn hadden een *Polizeimuseum* of *Kriminalmuseum*.

### *Criminologische verzameling*

Van Ledden Hulsebosch verzamelde voorwerpen, foto's en documenten van de opsporingszaken, waarbij hij betrokken was.

Deze criminologische verzameling diende als instructieverzameling bij zijn cursussen in de wetenschappelijke speurkunst.

Van Ledden Hulsebosch nam het voortouw om een Nederlands politiemuseum op te richten met zijn criminologische verzameling als basis. Men vormde in 1920 een vereniging met dat doel. Dit genootschap voor een politiemuseum hief zichzelf op in 1925: er was niet genoeg geld beschikbaar en geringe "*medewerking van den geheelen politiestand hier te lande*". Ex-voorzitter Van Ledden Hulsebosch droeg de verzameling over aan de korpschef van de Amsterdamse politie en zo ontstond het Politiemuseum Amsterdam.

#### [Politiemuseum Amsterdam 1925-1968](#)

Het Politiemuseum Amsterdam diende in de eerste plaats als instructie- of praktijkverzameling voor politiemensen in opleiding. Het museum was alleen toegankelijk voor politiemensen en had beperkte openingstijden.

Tot eind 1968 was het museum gevestigd aan de Overtoom 35-43, op een bovenverdieping van het Bureau Kinderpolitie. Daarna werd de collectie opgeslagen op de zolder van het kantoor van het regionaal centrum voorkoming misdrijven aan de Keizersgracht en andere opslagruimten.

#### *Rijkspolitiemuseum 1981-1992*

Het Nederlands Politiemuseum dankt zijn ontstaan aan twee rijkspolitiemensen die zich afvroegen wat er zou gebeuren met afgedankt materiaal zoals voertuigen en uniformen. Het napraten leidde tot een nota, een initiatiefgroep en de oprichting van de Stichting Studieverzameling "Het Rijkspolitiemuseum" op 12 maart 1981.

De verzameling groeide gestaag door schenkingen van de rijkspolitie, de gemeentelijke politiekorpsen, particulieren en aankopen. De verzameling werd opgeslagen en beheerd in een ruimte op het complex "de Weijert" in Apeldoorn. In dit voormalig Aartsbisschoppelijk Klein Seminarie, was het Centraal Instituut voor Opleiding en Vorming der Rijkspolitie gevestigd.

Een officiële vestigingsplaats kwam er in 1984: de sportzaal van het complex, die als expositieruimte al snel veel te klein bleek. In 1990 kreeg het Rijkspolitiemuseum de beschikking over het Zusterhuis van het voormalige Klein Seminarie.

Het nieuwe Rijkspolitiemuseum werd als publieksmuseum officieel geopend op 11 september 1991.

#### *Nederlands Politiemuseum 1992-nu*

Korte tijd later deden zich op verschillende gebieden veranderingen voor. Binnen het politiebestedel was een reorganisatie in voorbereiding die in 1994 zou leiden tot één Nederlandse politieorganisatie met 25 politieregio's en het Korps Landelijke Politiediensten. De verzameling van het Rijkspolitiemuseum groeide in snel tempo en ging bovendien over meer dan de rijkspolitie alleen. Het museum verkreeg meer dan 10.000 historisch belangrijke boekwerken uit de bibliotheek van het ministerie van Justitie. Sinds 1991 is de collectie van het voormalige Politiemuseum Amsterdam in het Nederlands Politiemuseum ondergebracht.

Het Rijkspolitiemuseum zette een nieuwe koers in die in 1992 werd onderstreept met een nieuwe naam: het Nederlands Politie Museum, later gewijzigd in Nederlands Politiemuseum.

#### **Literatuur**

A. Bertillon, *Identification anthropométrique, Instructions signalétiques*, Melun 1893.

Willem van Gent, Wenken voor den politieman. Eerste optreden van de politie op de plaats des misdrijfs, in: *Jaarboekje voor de Politie in Nederland, 1919*, pp.152-158=7pp.

Willem van Gent, Wenken voor den politieman. Misdrijven tegen het leven gericht en ernstige mishandeling, in: *Jaarboekje voor de Politie in Nederland, 1905*, pp.130-138 .

H. Gross (vert. W.E.T.M. van der Does de Willebois), *De Nasporing van het Strafbaar Feit*, Heusden 1903/1904.

H. Gross, *Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen u.s.w.*, Graz 1894.

H. Gross, Die Erforschung des Sachverhalts strafbarer Handlungen. Ein Leitfaden für Beampte des Polizei- und Sicherheitsdienstes, 3<sup>e</sup> druk München/ Berlin 1909 (1<sup>e</sup> druk 1902)

R. Heindl, System und Praxis der Daktyloskopie, Berlin & Leipzig 1922.

R. Heindl, Polizei und Verbrechen, Berlin 1926.

W.F. Hesselink, Eerste optreden op de plaats eens misdrijs. Zeer beknopte handleiding voor eerstaanwezigen, Arnhem 1909, ( f 0,20)en 3<sup>e</sup> druk, Arnhem 1920 ( f0,60).

C.J. van Ledden Hulsebosch, *Veertig jaren speurderswerk. Losse schetsen*, Utrecht 1945.

M.L.Q. van Ledden Hulsebosch, De plichten van de Rechercheurs bij het opsporen van ernstige misdrijven, Voordracht gehouden in de vereniging van rechercheurs bij de Gemeentepolitie te Amsterdam, 16 mei 1902.

M.L.Q. van Ledden Hulsebosch, Een en ander over schrijfkinten, met betrekking tot het gerechtelijk onderzoek naar valsheid in geschriften, Den Haag 1899.

M.L.Q. van Ledden Hulsebosch, *Macro- und microscopische Diagnostik der menschlichen Excremente*, Berlin 1899.

C.A. Muller, Handleiding bij de nasporing van het strafbaar feit, 2<sup>e</sup> druk Velp zonder jaar, vrij vertaald naar W. Polzer, Praktischer Leitfaden für kriminalistische Tatbestandsaufnahme.

A. Niceforo, Die Kriminalpolizei und ihre Hilfswissenschaften, Gross-Lichterfelde-Ost, z.j. (1908?) (onbekend), Wetenschappelijk opsporingsonderzoek, Leiden 1946;

(onbekend), Eerste optreden op de plaats van een misdrijf, Leiden 1949

(onbekend),Wetenschappelijke speurkunst, Leiden 1951

R.A. Reiss (vert. R. van Steeden en W.F. Hesselink), Handleiding voor het signalement ("le portrait parlé" Methode A. Bertillon) ten dienste van de politie, Haarlem 1911

G. Roscher, Grossstadtpolizei. Ein praktisches handbuch der deutschen Polizei, Hamburg 1912.

W.H. Schreuder, lVP te Amsterdam in 1930, 1949 commissaris

Eerste optreden op de plaats eens misdrijs, Centrale Postschool voor Plattelanders, Bilthoven 1930;